

Олена Ярошинська,
*к. пед. н., доцент, докторант Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Сьогодні особливого значення набуває проблема історичної спадкоємності, збереження і розвитку національної і світової культури. Звернення до витоків педагогічної класики дозволяє глибше розкрити суть сучасної педагогіки як особливої форми мислення, що розвивається на основі синтезу усіх наук про людину, де живе слово, жива думка визначають радість, інтерес і сенс буття.

Відроджуючи кращі здобутки вітчизняної та зарубіжної педагогіки, ми починаємо все глибше усвідомлювати, що класичне педагогічне вчення у своєму генезисі сходить до релігійних витоків і, передусім, до християнства. Ідеї християнської культури стали основою розвитку педагогічної думки Яна Амоса Коменського. Не дивлячись на те, що Я. А. Коменський, та інші відомі педагоги Й. Г. Песталоцці, К. Д. Ушинський увійшли до педагогічної класики як педагоги світські, їх релігія – це релігія великої любові до дитини.

Сучасний учитель нашої країни, вихований в дусі атеїзму, сьогодні покликаний не лише передати дітям усе багатство світової і вітчизняної культури, але й навчити зберігати вищі цінності, нести моральні ідеали, розвивати духовні традиції України. На сучасному етапі розвитку вітчизняної педагогіки та практики це завдання ще не повністю розв'язане.

Матеріалізм відкидав дух в тому сенсі, що він нематеріальний, але якби навіть учені довели, що Бога немає, то неможливо перекреслити всесвітнє значення феномену віри, яка виявилася здатною створити найбагатшу християнську культуру, одухотворити світ педагогіки так ясно і високо, як це робили великі класики і зокрема Ян Амос Коменський.

«До вас звертаюся, усі причетні разом зі мною людській природі і

гнітючим її бідам! – через століття читаємо слова Я. Коменського – Давайте разом розглянемо стан світу, що всюди тоне в злі, разом жажнемося, разом восплачем, або краще порадимося про те, як допомогти справі, якщо тільки можна їй допомогти» [1, 12]. У цих словах помічаємо живе слово, шанобливий стиль, благородну і чисту мову педагога, що звертається через століття до нас, своїх нащадків. З величезною пошаною до читача, в рівноправному з ним діалозі веде свою педагогічну мову великий гуманіст. Детально і по-людяному йде він зі своїми учнями до досягнення того, що людині від природи властива гармонія устоїв, що вона створена для того, щоб насолоджуватися цією гармонією і пристрасно прагнути до неї. Гімном людяності є його думка про те, що «людина є не що інше як гармонія, як щодо тіла, так і щодо душі».

При визначенні мети і завдань виховання Я. Коменський керувався гуманістичним положенням про те, що «Людина є найвище, найдосконаліше і найпрекрасніше створіння Боже, повне завершення його творінь, дивний мікрокосм і намісник Бога серед його творінь, вінець його слави» [1, 142]. Бо тільки людині Бог визначив бути його «співучасником у вічності», на її користь він створив «небо і землю і все, що знаходиться в них», їй одній він сукупно вручив те, що іншим творінням окремішно: буття, життя, почуття і розум, «все поклав до ніг її, і таким чином славою і честю увінчав» людину [1, 141].

Вся дидактика відомого педагога пронизана ідеєю формування особистості, виховання людяності в людині. Говорячи про виховання «людяності в людині», Коменський мав на увазі виховання чотирьох основних добродійностей: мудрості, помірності, мужності і справедливості. Ці основні категорії неоплатонівської моралі у Коменського проникнуті новим духом, духом реалізму, але обрамлені християнсько-протестантською етикою, зокрема тих моральних принципів, якими керувалися «Чеські брати». Характерне положення Коменського про те, що моральність людини обумовлена реальними обставинами життя, повинна поєднуватися з благочестям [3, 288].

Говорячи про навчання Я.А. Коменського зазначає, що воно має бути в першу чергу спрямоване на розвиток суспільства, яким рухає «біблійний

гуманізм». Школа повинна не лише давати знання, але і систематично, поступово знайомити дітей з тим, що він називав «humanitas», щоб їх вчинки набували рис добродетності, які характерні для істинного благочестя. Істинне ж благочестя педагог розумів як вчинки, які йдуть від серця і здійснюються серцем.

Найголовнішим у вихованні гуманізму вчений вважав взаємну любов і повагу в сім'ї та школі: взаємовідносини між батьками й дітьми, між учителем і учнями, які повинні будуватися не на страху й різках, а на взаємоповазі та любові. Виховання гуманізму повинно розпочинатися з малку і ґрунтуватися на повазі до особистості дитини. Найважливішим засобом виховання людяності педагог вважав спокійне, уважне і дружнє ставлення вчителя до учня. Вихованню людяності слугує й той факт, що «кожний повинен палко любити свого вчителя як другого батька» [1,147].

Особливу роль геніальний педагог відводить учителю. Учитель як носій духовних цінностей покликаний уміти нести особливе світло пізнання, щоб знання в його руках ставали відкриттям, а він прославляв людину в його спрямованості до досягнення образу світу і себе у цьому світі. На його думку, учителі – душа і серце виховання, саме тому «поставленні на високе почесне місце, що їм вручена чудова посада, вище якої нічого не може бути під сонцем» [2, 322].

Дослідження спадщини великого дидакта дає можливість зрозуміти, що гуманне педагогічне мислення дозволяє по-своєму розставити пріоритети, підкреслюючи, передусім, не цінність знання, а цінність людини, для якої ці знання є унікальна можливість власного розвитку, становлення. Гуманна педагогіка Я. Коменського приймає виховання як першооснову всієї життєдіяльності і наслідує найбільший дар – виховувати душі людські.

Сьогодні у вітчизняній педагогіці чітко визначені орієнтири подальшого поступу – гуманність. Як зазначає наш сучасник С. Соловейчик: «Правда у людяності, гуманізм, у найвищому пошануванні гідності людини, іншої правди немає. Педагогіка не може бути гуманною чи негуманною, негуманна

педагогіка – це що? Педагогіка, побудована на брехні?» [4, 58]. Отже, жодних різночитань щодо гуманістичної сутності педагогічної дії бути не може.

Сьогодні вітчизняні педагоги принцип гуманізму намагаються реалізовувати, насамперед, поцінуючи особистість кожного учня, студента, намагаючись поставити його у центр усієї освітньо-виховної роботи, надаючи йому статусу активного суб'єкта соціалізації і виховуючи гуманізм як базисну світоглядну установку особистості. Подібно до західноєвропейських колег ми стали розглядати гуманність у цьому контексті як невід'ємну складову змісту і спрямування шкільних та вузівських знань. Завдання, які покликана розв'язувати сучасна педагогіка, вимагають не просто враховувати гуманістичний аспект формування змісту знань, а й опікуватися його посиленням та розвитком.

Наслідуючи розвинені Європейські країни, відповідно до вимог часу, ми вже маємо значні здобутки у справі демократизації шкільної та вищої освіти, забезпеченні їх матеріальної бази, створенні сприятливих організаційних засад освітнього процесу. Найбільшу увагу приділено гуманізації спілкування учнівської і студентської молоді, адже це є необхідною передумовою і засобом гуманістичного розвитку самої молоді.

Формуючи і удосконалюючи себе в світовій культурі, вітчизняна педагогіка усе більш виразно відкриває нові грані і можливості вдосконалення і самовдосконалення людини, шукає нові шляхи її розвитку і виховання, спираючись на все краще, що увібрала в себе історико-педагогічна думка. Тому завдання вітчизняних освітян розвивати педагогіку розуміння, творчості та добросердя, спираючись на традиції світової і вітчизняної класики, зокрема на неосяжне багатство педагогічної спадщини Яна Амоса Коменського. Адже його ідеї допомагають педагогам більш виразно побачити стежини, що відкривають кожному шлях до істинно гуманної педагогіки.

Список використаних джерел

1. Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г.:

Педагогическое наследие / [сост. В.М. Кларин, А.Н. Джуринский]. – М. : Педагогика, 1988. – 416 с. – ISBN 5-7155-0164-4.

2. Коменский Я. А. Про культуру природних обдарувань // Я. А. Коменский Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1982.– 656 с.– (Пед. б-ка).

3. Лордкипанидзе Д. О. Ян Амос Коменский / Д. О. Лордкипанидзе. – изд. 2-е. – М.: Педагогика, 1970. – 440 с.

4. Соловейчик С. Педагогика для всех / С. Соловейчик. – М. : Детская литература, 1989 – 367 с.

АНОТАЦІЯ

В статті привернена увага до актуальної в сучасних умовах теми відродження гуманної педагогіки на теренах вітчизняної практики. Актуалізується педагогічна спадщина всесвітньо відомого педагога, дидакта, основоположника сучасної педагогіки Яна Амоса Коменського щодо розв'язання даної проблеми. Розкриваються погляди даного гуманіста, узагальнюються виокремленні ним шляхи гуманізації освіти та виховання. У статті привертається увага до важливості формування у сучасних умовах гуманного педагогічного мислення педагога та визначається його вплив на розвиток творчого потенціалу особистості. Узагальнюються ідеї гуманної педагогіки Я.А.Коменського та розкривається їх роль у сучасному освітньому просторі України.